

Pri besedi

Tjaša Lampret

Moč prepričanja

Ustanovitev delovne skupine je izplen ponedeljkovskega srečanja predstavnikov kmetov s premierjem Golobom, ki se je za zdaj odpovedal oblikovanju še enega strateškega sveta. Seveda ni izključeno, da po strateških svetih za prehrano, za prenovu zdravstva in za preprečevanje sovražnega govora – da le nismo po nemarnem katerega izpustili! – ne bi dobili še strateškega sveta za kmetijstvo. Premier je večkrat javno govoril o svojih prehranjevalnih navadah in tudi javno pozval, naj manj posegamo po mesu in več po sadju, zelenjavi oziroma rastlinskih virih.

Da Golobu sorodne poglede deli več članov prehranskega strateškega sveta, je bilo jasno že v prvih javnih nastopih. Razgrete razprave pa praviloma niso segle dlje od osebnega prepričanja, da veljata vegetarijanska in veganska prehrana za zdravstveno in okoljsko vzdržno, mesna pač ne. Pri obravnavi tako pomembnih vprašanj, kot sta okoljska in prehranska trajnost, bi od predstavnikov strateškega sveta pričakovali globlji, celosten in nepristranski pogled, a žal ni bilo tako.

Slišali smo zdravstvene in okoljske argumente, zakaj uživati manj mesa, niso pa se preizpraševale sestavine v nekaterih močno predelanih vegetarijanskih in veganskih izdelkih, prav tako se ni razpravljalo o morebitnih dolgoročnih zdravstvenih vplivih tovrstne prehrane in vlogi prehranskih dodatkov pri brezmesnem modelu prehranjevanja. Snovalci prehranske strategije med sestavljanjem jedilnika z manj ali brez mesa niso odgovorili, zakaj beremo, da je pri uživanju soje – podobno kot pri uživanju mesa – priporočljiva zmernost. Ta vprašanja so le vrh ledene gore.

Ni se razvila niti resna debata na temo, kaj za podnebno vzdržnost pomeni letalski, ladijski in cestni transport eksotičnega sadja in zelenjave iz tropskih krajev do naših trgovinskih polic. Tudi o okoljskem davku pridelave določenih priljubljenih tako imenovanih superživil, kot je avokado, se ne govori. To je kronski primer dvoiličnosti okoljsko in prehransko ozaveščenih ljudi, ki se z neprijetnimi vprašanji, ki daleč stran od naših oči spremljajo pridelavo avokada, ne ukvarjajo. Precej podobno kot ljubitelj zrezkov, ki ima rad živali, ne želi razmišljati, kako se je zrezek znašel na njegovem krožniku.

Zakaj so tudi te točke pomembne za prihodnja snovanja prehranskih, kmetijskih, okoljskih in drugih trajnostnih politik? Ker lahko napredujejo proti cilju le s celovito, razumno in ljudem razumljivo razpravo, ki ne zapade v navijaštvo. Vse drugo je le nepotreben šum in potrjevanje že sprejetega prepričanja. ■

tjaša.lampret@nedeljski.si

Intervju

Borut Florjančič,

predsednik Zadrugne zveze Slovenije

Borut Florjančič se je z mesta direktorja sevniške kmetijske zadruge na predsedniško mesto Zadrugne zveze Slovenije zavihtel sredi leta 2020 za obdobje štirih let. / Foto: Jaka Gasar

Lahko ostanemo brez lastne pridelave hrane

Želimo domačo pridelano hrano, hkrati pa z uvedbo evropskih uredb omejujemo njeno pridelavo

Tjaša Lampret

Predsednik Zadrugne zveze Slovenije (ZZS) **Borut Florjančič** ne le poretči, ko govori o aktualnih izzivih slovenskih kmetov. Prepričan je, da so njihovi glasovi premalo slišani in upoštevani v razpravah o kmetijski politiki, ki si pod težo podnebnih sprememb prizadeva za trajnostno pridelano hrano. Razmere tudi za kmete niso rožnate, znašili so se v primežu rasti stroškov pridelave oziroma reje in energetske draginje na eni ter podnebnih in okoljskih izzivov na drugi strani. Tudi zato so pred slabima dvema tednoma kmetje v opozorilnih protestih na ulicah zahtevali spodbudno okolje za kmetovanje in izrazili nezadovoljstvo s smerjo, v katero pluje na Evropsko unijo vezana slovenska kmetijska politika, s tem pritegnili tudi pozornost predsednika vlade **Robertu Golobu** in v ponedeljek skupaj z njim sedli za mizo.

Kakšne težave bremenijo kmete? Povezane so z nestabilnimi razmerami na trgu, vse strožjimi evropskimi zahtevami glede trajnosti (veliko prahu dviga predlagana evropska uredba o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev ali FFS) in novimi ukrepi iz strateškega načrta skupne kmetijske politike do leta 2027. Florjančič ne »špara jezika«, ko okrci domače odločevalce, da so se (znova) prehitro uklonili željam Evropske unije in zanemarili interese slovenskega kme-

ta. Upa, da bo pri oblikovanju kmetijske politike prevladal zdrav razum in ne drugi parcialni ali ideološko obarvani interesi.

Naša kmetijska politika, posledično pa tudi kmetje, se spopada s še eno, za Slovenijo običajno nadlogo: s pretiranim birokratizmom. Razkorak med v pisarne zaprtimi pisci strategij, uredb in pravil na področju kmetijstva ter kmeti, ki z delom golih rok omogočajo, da se lahko domača pridelana hrana kar najhitreje znajde na naših krožnikih, lepo ponazori že obsežnost strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo: dokument, ki ga je lansko jesen potrdila tudi vlada, obsega skupno skoraj 1500 strani, s prilogami vred pa krepko čez. »Rad bi poznal nekoga, ki vsebinsko ve, kako vse te uredbe, odloke in odstavke usmeriti v pridelavo hrane. V tem strateškem načrtu smo se znašli v matrici, kjer je po moji oceni za povprečnega kmeta izredno težko razbrati, kaj in na kakšen način lahko na svojih pridelovalnih površinah prideluje, ne samo da bo dobil nadomestilo za izgubo prihodka zaradi preumestitve v še bolj trajnostne kmetijske prakse, ampak da bo sploh še lahko kmetoval in s kmetovanjem preživljal družino. Zato je prišlo tudi do protesta kmetov. Pri nas smo strateški načrt tako zbirokratizirali in zakomplicirali, da niti prečiščenje dokumenta ne bi pomagalo in bi bilo treba našo kmetijsko politiko ponovno zastaviti. Zlasti zato, ker so se izhodišča dokumenta

pripravljala v povsem drugačnih časih, pred krizo covid-19 in vojno v Ukrajini, ko si nihče ni zamišljal, da je lahko prehranska blaginja tako hitro porušena. Ukvarjamo se s hektarji in tem, kaj lahko na njih počnemo, mene kot kmetijca in prebivalca Slovenije pa zanima hrana. Se pravi, količina na teh hektarjih pridelane hrane, ki je zdrava in ne škodi okolju. Ampak to v tej strategiji ni v fokusu,« je jasen sogovornik.

Če je Slovenija na izpitu pogrnila, po kateri ureditvi na področju kmetijstva, primerljivega z našim, pa bi se lahko zgedovali? »Ni treba daleč: po Avstriji. Spremljamo Avstrijce, kako so se oni lotili strateškega načrta. V ospredje so postavili kmeta, saj on prideluje hrano. Njih je zanimalo, kako strateški načrt, ki je v osnovi vezan na evropske uredbe, prenesti v prakso in zagotoviti obstanek proizvodnje. Avstrijci so res lep primer.« Kako resno se gremo kmetijsko politiko mi in Avstriji, kaže tudi dejstvo, da se je pri nas kampanja zbiranja vlog za kmetijske subvencije iz novega programskega obdobja skupne kmetijske politike za prvo leto šele začela, v Avstriji pa jo že končujejo, pri čemer večina avstrijskih kmetov njihov strateški načrt podpira.

Katera pereča vprašanja slovenskega kmetijstva bi veljalo še izpostaviti?

»Zagotovo ekonomsko nestabilnost in nepravilno porazdelitev dobičkov v verigi preskrbe s hrano: glede na vložek kmetu, ki je na začetku te ve-

rige, ostane premalo, da bi lahko resneje razvijal dejavnost. In s tem, ko ogrozimo kmeta, ogrozimo tudi sebe, saj bomo postali odvisni od hrane iz tujine. Glede zaviranja in ogrožanja kmetijske proizvodnje v Sloveniji velja omeniti še včasih nerazumne predloge evropske komisije, kot je uredba o zmanjševanju uporabe fitofarmaceutskih sredstev (FFS). Gre za področje, na katerem smo v Sloveniji v zadnjih desetletjih že naredili odločne korake ter po količini in aktivnih snoveh v primerjavi z drugimi državami članicami drastično zmanjšali uporabo FFS. Ne smemo pozabiti še, da je Slovenija med državami članicami EU določila največji delež območij Natura 2000, med katerimi je velik del kmetijskih površin. Govorimo o kar 38 odstotkih površin pod Naturo 2000, k čemur velja prišteti še druga občutljiva območja (vodovarstvena območja, Kras ...), kar pomeni, da se po tej uredbi med občutljiva območja, na katerih bi bila prepovedana uporaba FFS, umešča več kot 50 odstotkov Slovenije. Glede na to, da bi uredba prepovedala tudi uporabo ekoloških sredstev, res ne veš več, kje je zdrava pamet. Si predstavljate Kras brez vinogradov, slovensko Istro brez oljčnikov? Si predstavljate, da med Ptujem in Mariborom rastejo le vrbe, hrasti in podobno rastje? Izpostavil bi še prihajajoči prostotrgovinski sporazum Evropske unije z državami južnoameriškega trgovinskega bloka Mercosur, kjer bodo kratko potegnili kmetje in vsi, ki cenimo domačo hrano. Zato da si Unija zagotovi nove trge za svoje tehnološke in napredne industrije, bomo s to kupčijo postali uvoznik hrane in krme za živino iz Južne Amerike. Pri tem se odpirajo vprašanja o odnosu do narave in ljudi v teh državah in tudi o tem, ali njihova hrana dosega standarde, ki si jih določimo v EU in Sloveniji, na primer glede uporabe FFS. In tudi zato je težko razumeti, zakaj na domačih tleh postavljamo tako rigorozne ukrepe, s katerimi omejujemo praviloma družinske kmetije, po drugi strani pa bomo odprli vrata za vso mogočo hrano.«

Ali je pri težnjah po trajnostni pridelavi kmetijstvo postalo lahka tarča napadov? Govorimo o varstvu okolja in hkrati nič ne ukrenemo glede mreže javnega prevoza, prevoza tovara po cestah, na rodovitni zemlji gradimo lakirnico ...

»Drži, kmetijstvo je že nekaj časa lahka tarča za določanje vzrokov vpliva na okolje, kar je kot nesmisel nedavno ovrгла tudi slovenska stroka, ki sicer zna biti kritična do onesnaževanja okolja. Naša govedoreja je tudi zaradi naravnih pogojev skoraj ekstenzivna, izredno razpršena, in imamo zelo malo večjih kmetij, ki so v primerjavi s kmetijami po Evropi in svetu majhne. Skratka, imamo nekaj, kar bi si drugi morali želeli in mi bi radi to ukinili, da bi potem posegali po govedini ali proizvodih iz množične pridelave.

Če posledice evropskih uredb za naše kmetijstvo ne bi bile tako katastrofalne, bi rekel: 'Vključimo te uredbe in v mesecu ali dveh bomo videli, kaj se bo zgodilo.' Zgodila pa bi se katastrofa – v Sloveniji bi ostali brez lastne pridelave hrane. Dobesedno. Že zdaj je uvažamo veliko, a uvažajmo tisto, kar pri nas ne uspeva in kar je enakovredno evropskim in slovenskim nadstandardom pridelave in reje.«

Kaj pa kmetijske subvencije? Zardi njih se je kulture pridelovalo tudi na neustreznih območjih.

»Ekonomija in narava sta naredili svoje. Mislim, da je razporejenost kmetijskih kultur pri nas zdravorazumska. Ne pravim, da v preteklosti ni prihajalo do drugačnih poskusov, ampak narava in ekonomika sta naredili svoje.

Večji problem so bitke velikih trgovcev, v katerih največkrat kratko potegne določen kmetijski izdelek. Pri teh bitkah trgovcev z namenom povečanja deleža na trgu z dovoljenimi tržnimi elementi (akcije izdelkov) napade konkurenta, v tem procesu pa devalvira naš kmetijski produkt. Velikokrat se to zgodi z mesom, ko se z devalvacijo v obliki zaporednih akcij pri trgovcih zmanjšuje vrednost izdelka, kar se seveda prenese na začetek verige, na kmeta. Tudi najbolj povezani kmetijski sistemi, kot so zadruge v Franciji, imajo težave s tem. S tem se vrnemo na to, kar sem že poudaril: na pomen pravičnega in pravičnega prenosa zaslužka in dobička z vrha verige na začetek. Ko bomo dosegli to, tudi subvencije ne bomo potrebovali. Subvencija je injekcija za evropskega kmeta, da je lahko zdržal pritisk in moč višjih v verigi ter začel uvajati določene standarde, ki so bili potrebni ali pa si jih je zaželela evropska družba.«

Ampak trgovci radi izpostavljajo ponudbo slovenskih izdelkov na policah.

»Dejstvo je, da slovenski trgovci prodajo veliko slovenske hrane. Vprašanje je, ali gre za pošteno kupčijo ali pa smo kmetje prevečkrat v podrejenem položaju. Kot zadrugnik gledam na slovensko kmetijstvo kot celoto, tako člane kot nečlane, in zaskrbi me, če trgovec dela neposredno z desetimi izbranimi kmeti iz Slovenije, ne vemo pa, kaj se dogaja – zdaj preidemo na masne bilance – z mesom ali drugimi izdelki, ki prihajajo od vseh povsod. V času prejšnjega ministra je bil sprejet pravilnik o zagotavljanju sledljivosti porekla za nepredpakirano sveže in zamrznjeno

meso, tako imenovani pravilnik o masnih bilancah, ki zagotavlja sledljivost mesa na poti od kmetije do računa, ki ga potrošniku izda trgovec. V celoti, ne glede na izvor mesa, naj bi se po prehodnem obdobju začel izvajati letos jeseni, vendar želi zdajšnje vodstvo kmetijskega ministrstva izvajanje prestaviti za dve leti, na jesen 2025, ker naj trgovci ne bi bili tehnološko pripravljene. Temu Zadružna zveza Slovenije pa tudi preostale kmetijske organizacije odločno nasprotujemo. Potrošniki si zaslužijo takoj poznati poreklo mesa, ki ga kupijo.«

Kako nakupovati, da bi podprli slovensko kmetijstvo? Cene so visoke, ljudje gledajo na denar.

»Poleg denarja je potreben tudi čas. Kupec se mora oborožiti z znanjem ter se seznanjati z nakupnim okoljem in – še malo reklame za zadruge – zadrugnimi trgovinami, ki pa jih v večjih mestih žal ni. V zadrugnih trgovinah so na policah vsi izdelki, od mlečnih, mlevnih, pekovskih izdelkov do mesa, pridelani lokalno. Veliko zadrug in manjših trgovcev, ki gradijo na transparentnosti izvora izdelkov, tudi dostavljajo. Podobno kot pri drugih nakupih je tudi pri hrani: izdelek, za katerega je malo verjetno, da bi bil lahko glede na letni čas iz Slovenije, verjetno prihaja od drugod. Da smo premalo osredotočeni na sezonskost, je že poznano dejstvo. Seveda tudi pozimi lahko ku-

piš dišeč paradižnik, sploh če prihaja od naših pridelovalcev, ampak po slovenski hrani boš največkrat lahko posegel, če izbor osnovne hrane gradiš na sezonskosti. Zagotovilo slovenskega izvora od pridelovalca naprej je tudi shema kakovosti Izbrana kakovost iz Slovenije. Naj omenim še portal, ki ga je vzpostavila Zadružna zveza Slovenije, zadrugno.si, kjer so naštetih vse zadruge in njihovi produkti. Portal ni namenjen trgovanju, ampak podaja informacije tistim z željo po domačih izdelkih: na primer, za vodje prehrane v javnoizobraževalnih ustanovah je zadruga, kjer gre za pridelovanje hrane in povezovanje kmetov iz istega okolja, eden najustreznejših partnerjev.

Hrana je dražja. Ampak z vsem spoštovanjem do različnih socialnih skupin: ali se je res najbolj podražila hrana ali pa lahko pri hrani najbolj vidno upravljamo svoje premoženje, ko se pri nakupu jogurta odločimo, katerega bomo izbrali? V resnici naše finančno življenje določajo vse dobrine, ki jih kupujemo – od telefonov do avtomobilov, nepremičnin, energije –, ampak pri hrani je največ medijskega pompa.«

Hrano kupujemo redno, telefonov, avtov niti ne ...

»Vem, ampak če pogledaš v košarici izdatkov, koliko si plačal za nepremičnino, avto, dopuste in drugo, razmeroma malo porabimo za hrano. Še enkrat in z vsem spoštovanjem do

»Si predstavljate Kras brez vinogradov, slovensko Istro brez oljčnikov? Si predstavljate, da med Ptujem in Mariborom rastejo le vrbe, hrasti in podobno rastje?«

kupne moči – mislim, da gre pri cenah hrane za pretiran prikaz v medijih. Naloga države pa je, da poskrbi, da bo tudi najranljivejšim skupinam dosegljiva lokalno pridelana, predelana in distribuirana hrana.«

Kje vi dobite zelenjavo? Kupujete tudi v trgovinah?

»Poleti jo pridelam sam, to je moj hobi, sicer pa kupujem pri preverjenem trgovcu – zame je to enostavno, ker sem bil veliko na terenu in poznam ljudi. Vam najbrž ni. Meso kupujem v zadrugi in mi ga dostavijo na dom. Majhnih naročil praviloma ne sprejemajo, ampak če gospodinjstvo naroči za 14 dni mesa, ki ga shrani v hladilni skrinji, bo zadruga naročilo z veseljem izpolnila. Druge potrebščine kupujem kjer koli ...«

Velikokrat se že na daleč vidi, da zelenjava v naših trgovinah ni najbolj sveža ...

»Nekateri trgovci so notorično slabi dostavljalci svežega sadja in zelenjave, kot da za metodo FIFO (first in, first out ali prvi vstop, prvi izstop, op. a.) še nikoli niso slišali ali pa je niso sposobni izpeljati. Naši dobavitelji – ne samo zadruga, ampak tudi kmetje in podjetja – dostavijo sadje in zelenjavo, in če trgovci nimajo uravnane naročanja in prodaje, preteče kar nekaj dni, da to jabolko pride na polico. Ni lepšega kot ugrizniti v sveže jabolko iz hladilnice, saj kar poka od sočnosti, ampak po 14 dneh ni več tako. Podobno je s papriko na primer iz Kopra – če jo dobiš isti dan, jo ješ surovo, kot jabolko. Drugače pa je, če se 'matra' po policah ... Z letali uvažamo z drugih koncev sveta sveže sadje, medtem ko bi lahko z osnovnimi živili iz naših regij – z izjemo nekaj vrst zelenjave – oskrbeli javne ustanove, vrtnice, osnovne in srednje šole, domove za upokojece in bolnišnice. Bučka domačega pridelovalca bi bila v dnevu ali dveh pri vas doma na mizi. Zdi se mi, da v EU dostopnosti vsega ne znamo zdravorazumsko omejiti: kje pustiti odprte trge, kar je tudi temelj Unije, in na katerih področjih bi bila priporočljiva določena stopnja protekcionizma. Države tako ali tako že uvajajo določene oblike protekcionizma in hrana je eno od področij, pri katerem bi veljalo razmišljati v tej smeri. Shema kakovosti

Izbrana kakovost Slovenije in pravilnik o masnih bilancah sta del teh elementov. To bi dosegla tudi bolj zdrava kmetijska politika, ki temelji na pridelavi hrane.«

Kaj to pove o Slovencih kot potrošnikih: da nismo zahtevni, niti preveč kritični?

»Najbrž kupujemo tudi takšne izdelke, ampak tudi trgovci imajo najbrž precej odpisov, ki jih na koncu, ko se vse preračuna, spet plača dobavitelj z nižjo ceno. Če se vrnem, problem je bitka med trgovci za svoj tržni delež. Slovenija ima preveč kvadratnih metrov trgovin oziroma trgovskih centrov na prebivalca, te trgovine pa se morajo zaradi lastnikov in kapitala boriti za rezultate. Kako se boš boril? Greš iz ene akcije v drugo, kar pripelje do devalvacije samega izdelka. Kar se v Sloveniji še ni zgodilo, so potrošniške zadruge. Tak primer sta denimo trgovski podjetji Coop v Italiji in francoski E.Leclerc. Ne gre za tipično zadrugo, sledijo pa drugačni strategiji glede zahtev po dobičku in kapitala. Razlog, da teh zadrug pri nas še ni, je verjetno povezan z zrelostjo, s tem vprašanjem se še nismo resneje ukvarjali. Gotovo gre za področje, ki bi ga bilo vredno raziskati, čeprav kaj hitro naletimo na paradoks: bomo za potrošniško zadrugo gradili nove trgovine, čeprav imamo že tako preveč kvadratnih metrov trgovskih polic?« ■